

YSGOL GYNRADD GYMUNEDOL

PARC BORRAS:

GWERTHUSIAD ECOLEGOL RHAGARWEINIOL AC ASESIAD CLWYDO RHAGARWEINIOL

DYDDIAD	ECOLEGYDD	CYMERADWYWYD GAN	FERSIWN	SYLWADAU
23/03/2020	Lucy Boyett	Tim Yardley	F1	Gwreiddiol
01/04/2020	Lucy Boyett	Tim Yardley	F2	Ychwanegwyd cynllun gwelliant yn Adran 9
01/05/2020	Lucy Boyett	Rhian Hughes	V3	Diweddarwyd Adrannau 6, 7, 8 a 9 i gynnwys profion GCN eDNA a'r cynllun tirlunio diweddaraf

Cyfeirnod Adroddiad: EE.689.20.LB

Paratowyd yr adroddiad hwn gan Enfys Ecology Ltd gyda sgil, gofal a diwydrwydd rhesymol, o fewn telerau'r Contract gyda'r Cleient. Mae'r adroddiad yn gyfrinachol i'r Cleient ac nid yw Enfys Ecology Ltd yn derbyn unrhyw gyfrifoldeb os y daw'r adroddiad yn hysbys i unrhyw drydydd parti.

Ni chaniateir atgynhyrchu unrhyw ran o'r ddogfen hon heb ganiatâd ysgrifenedig ymlaen llaw.

Aelod o Cymdeithas Ymgynghoriaethau Ymddiriedolaethau Natur
A member of the Association of Wildlife Trust Consultancies

Mae Enfys Ecology yn is-gwmni i Ymddiriedolaeth Natur Gogledd Cymru
Enfys Ecology is a subsidiary of North Wales Wildlife Trust
Rhif Cwmni / Company Number 2535184

Cynnwys

Cynnwys	2
Crynodeb Gweithredol.....	3
1.0 Cyflwyniad	4
2.0 Disgrifiad o'r Safle	4
3.0 Methodoleg.....	6
4.0 Canlyniadau'r Arolwg: Gwerthusiad Ecolegol Rhagarweiniol.....	8
5.0 Canlyniadau'r Arolwg: Asesiad Clwydo Rhagarweiniol.....	22
6.0 Trafodaeth a Chasgliadau	24
7.0 Lliniaru	27
8.0 Gwelliant	30
9.0 Cyfeiriadau a Ffynonellau Gwybodaeth.....	36
10.0 Atodiadau	37

Crynodeb Gweithredol

Safle	Ysgol Gynradd Gymunedol Parc Borrás, LL12 7TH	Cyfeirnod Grid yr AO:	SJ 3512 5196
Arolygwr / Arolygwyr	Lucy Boyett ACIEEM	Dyddiad yr Arolwg:	11/03/2020
Math o Arolwg	Gwerthusiad Ecolegol Rhagarweiniol ac Asesiad Clwydo Rhagarweiniol		
Crynodeb o'r Gwaith Arfaethedig	Estyniad i ddau faes parcio presennol, mynedfa newydd i gerbydau o bosib, cael gwared ar ddwy ystafell ddosbarth symudol a rhan o brif adeilad yr ysgol gynradd, adeiladu dau estyniad a dau Lecyn Gemau Amldefnydd (MUGA).		
Cynefinoedd a Effeithir	Glaswelltir amwynder, ardaloedd arwyneb caled a choed llydanddail gwasgaredig.		
Adeiladau a Effeithir	Cael gwared ar ddwy ystafell ddosbarth symudol. Cael gwared ar ran o brif adeilad yr ysgol gynradd ac estyniad i ran arall.		
Safleoedd Dynodedig a Effeithir	Ni fydd unrhyw safleoedd a ddynodir yn statudol neu'n anstatudol yn cael eu heffeithio gan y gwaith arfaethedig.		
Prif Ganlyniadau'r Arolwg	<p>Roedd cynefinoedd cam 1 yn cynnwys glaswelltir amwynder, adeiladau, ardaloedd arwyneb caled, coed llydanddail gwasgaredig, gwrychoedd gwael o ran rhywogaethau, pyllau dŵr a phrysgwydd.</p> <p>Ni chanfuwyd unrhyw nodweddion clwydo ar gyfer ystlumod o fewn adrannau'r adeilad a'r coed a fydd yn cael eu heffeithio gan y gwaith.</p>		
Casgliadau'r Arolwg	<p>Bydd colled o laswelltir amwynder a choed llydanddail gwasgaredig. Bydd glaswelltir yn llawn rhywogaethau a choed llydanddail yn cael eu plannu ar draws y safle i liniaru'r golled hon ac i wella'r safle.</p> <p>Nid oedd gan adrannau'r adeilad a'r coed, a fydd yn cael eu heffeithio gan y gwaith, lawer iawn o botensial ar gyfer ystlumod sy'n clwydo.</p> <p>Mae adar yn debygol o nythu yn y coed llydanddail gwasgaredig ac mae'n bosib i ystlumod eu defnyddio ar gyfer chwilota.</p>		
Arolygon Pellach Sydd Angen Eu Cynnal	Nid oes angen cynnal arolygon pellach.		
Mesurau Osgoi Rhesymol a Lliniaru	Mae mesurau lliniaru wedi cael eu hargymell ar gyfer ystlumod ac adar sy'n nythu ac mae mesurau gwella wedi'u hargymell i gyflawni cynnydd net bioamrywiaeth.		

1.0 Cyflwyniad

- 1.1 Comisiynwyd Enfys Ecology Cyf. gan TACP Architects ar ran Cyngor Bwrdeistref Sirol Wrecsam i ymgymryd â Gwerthusiad Ecolegol Rhagarweiniol ac Asesiad Clwydo Rhagarweiniol o Ysgol Gynradd Gymunedol Parc Borrás, Wrecsam.
- 1.2 Mae'r gwaith arfaethedig yn cynnwys estyniad i ddau faes parcio presennol, mynedfa newydd i gerbydau o bosib, cael gwared ar ddwy ystafell ddosbarth symudol a rhan o brif adeilad yr ysgol gynradd, adeiladu dau estyniad a dau Lecyn Gemau Amldefnydd (MUGA).
- 1.3 Bu i Enfys Ecology gynnal Gwerthusiad Ecolegol Rhagarweiniol o'r safle, yn cynnwys arolwg cynefinoedd cam 1, arolwg o rywogaethau a warchodir, ac astudiaeth ddesg yn edrych ar gofnodion ecolegol lleol a gedwir ar gyfer yr ardal gan Cofnod, y ganolfan gofnodion amgylcheddol leol ar gyfer Gogledd Cymru; Asesiad Clwydo Rhagarweiniol o adrannau'r adeilad ysgol a fydd yn cael eu heffeithio gan y gwaith.
- 1.4 Comisiynwyd yr arolygon i benderfynu a fyddai'r gwaith arfaethedig yn effeithio ar rywogaethau a warchodir: madfallod dŵr cribog, ystlumod ac adar yn nythu yn benodol. Cynhaliwyd yr arolygon hefyd er mwyn cael data ecolegol sylfaenol am y rhywogaethau a'r cynefinoedd sy'n bresennol ar y safle, i nodi unrhyw gyfyngiadau ecolegol posibl i ddatblygiadau posibl yn codi o'r safle neu'r ardal gyfagos, ac argymhell strategaethau digolledu a / neu liniaru cyffredinol addas ar gyfer y materion hyn, fel y bo'n briodol.
- 1.5 Cynhaliwyd y gwaith arolwg i hysbysu'r adroddiad hwn ar 11 Mawrth 2020. Mae'r dyddiad hwn y tu allan i'r cyfnod gorau posibl o'r flwyddyn i gynnal asesiad cynefinoedd oherwydd dim ond megis dechrau datblygu mae llawer iawn o blanhigion blynyddol ac mae anifeiliaid yn llai gweithgar yn ystod y cyfnod hwn; fodd bynnag, mae'n dal yn bosib' gwneud asesiad o'r cynefinoedd a photensial y safle. Mae cynefinoedd a rhywogaethau a geir mewn ardal o dir ar wahân yn gallu newid, felly dylid ystyried yr adroddiad hwn yn ddilys am gyfnod o ddwy flynedd (o fis Mawrth 2020) yn unol â'r arfer orau.

2.0 Disgrifiad o'r Safle

2.1 *Ardal yr Arolwg*

- 2.1.1 Mae Ysgol Fabanod a Phlant Iau Parc Borrás yn cynnwys dau brif adeilad ysgol (y safle i'r babanod i'r de a'r safle i'r plant iau i'r gogledd), dwy ystafell ddosbarth symudol, meysydd parcio, cae chwarae mawr a dwy ardal gadwraeth / ystafell ddosbarth awyr agored (Ffigwr 2.1).

2.2 *Cynefinoedd a Nodweddion Cyfagos*

- 2.2.1 Mae'r safle ar gyrion gogledd-ddwyreiniol Wrecsam, wedi'i amgylchynu gan ardaloedd preswyl ar bob ochr. O fewn yr ardaloedd preswyl, mae nifer o ardaloedd glaswelltir amwynder bychain, coed gwasgaredig a llystyfiant mewn gerddi. Tua 300m i'r gorllewin mae Parc Acton, ardal fawr o barcdir gyda choed gwasgaredig, coetir llydanddail a llyn pysgota. Mae'r A5156 tua 250m i'r gogledd, yn nodi'r ffin rhwng ardal breswyl Borrás i'r de a'r ardal amhreswyl i'r gogledd yn cynnwys Clwb Golf Wrecsam, Chwarel Borrás a thir amaethyddol (Ffigwr 2.2).

FFIGWR 2.1. LLEOLIAD Y SAFLE – MAE FFIN Y SAFLE A'R AROLWG I'W GWELD MEWN COCH
IMAGE © GOOGLE 2020

FFIGWR 2.2. LLEOLIAD Y SAFLE EHANGACH - MAE FFIN Y SAFLE A'R AROLWG I'W GWELD MEWN COCH
IMAGE © GOOGLE 2020

3.0 Methodoleg

3.1 Astudiaeth ddesg

Roedd yr astudiaeth ddesg yn cynnwys ymgynghoriad gyda Cofnod, y ganolfan gofnodion amgylcheddol leol ar gyfer Gogledd Cymru, i benderfynu ar bresenoldeb safleoedd statudol ac anstatudol ar gyfer cadwraeth natur, a chofnodion o rywogaethau a warchodir, rhywogaethau nodedig neu rywogaethau Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth (gynt) a chynefinoedd o fewn cwrpas 1km o'r safle. Defnyddiwyd y cofnodion i hysbysu'r arolwg a'r argymhellion, ac i ddarparu cyd-destun ar gyfer gwerthuso'r rhywogaethau a'r cynefinoedd a ddaethpwyd o hyd iddynt yn ystod yr arolwg. Mae data'r astudiaeth ddesg i'w weld yn Atodiad B, cyfeirir at unrhyw ganlyniadau perthnasol o ran rhywogaethau o'r astudiaeth yn Adrannau 4 a 6.

3.2 Arolwg Cynefinoedd Cam 1 Estynedig

3.2.1 Cynhaliwyd arolwg gan ecolegydd profiadol a gerddodd dros y safle a'r ardaloedd a oedd yn union wrth ymyl y safle (lle caniatawyd mynediad). Ymwelwyd â phob math o gynefin ar y safle. Nodwyd yr holl fathau o gynefinoedd a oedd yn bresennol, a'u haddasrwydd ar gyfer rhywogaethau a warchodir, a defnyddiwyd nodiadau targed i gofnodi unrhyw gynefinoedd neu nodweddion o bwys penodol, yn dilyn y fethodoleg safonol (JNCC 2010). Cofnodwyd rhestr o rywogaethau blodau.

3.2.2 Cynhaliwyd chwiliad am dystiolaeth o rywogaethau a warchodir, yn cynnwys amffibiaid (yn cynnwys madfalod dŵr cribog (*Triturus cristatus*), ystlumod ac ymlusgiaid. Chwiliwyd hefyd am dystiolaeth o foch daear (*Meles meles*) yn cynnwys brochfeydd, pyllau dom, blew, olion traed, pyst crafu neu goed.

3.3 Asesiad Clwydo Rhagarweiniol

3.3.1 Aseswyd y rhannau o'r adeilad, a fydd yn cael eu heffeithio gan y gwaith arfaethedig, i weld a oedd unrhyw arwydd o ystlumod; roedd hyn yn cynnwys chwilio am faw, gweddillion bwyd, a marciau dangosol, yn ogystal â nodweddion o ddefnydd posibl i ystlumod megis holltau, craciau a thyllau eraill ac unrhyw bwyntiau mynediad posibl i mewn i'r adeilad. Defnyddiwyd tortshis pŵer uchel i archwilio unrhyw nodweddion a nodwyd, a defnyddiwyd endosgop i archwilio unrhyw fylchau neu holltau, lle bo'n briodol.

3.4 Cynhaliwyd yr arolwg cynefinoedd cam 1 estynedig a'r asesiad clwydo rhagarweiniol ar 11 Mawrth 2020 gan Lucy Boyett (asiant achrededig ar drwydded arolygu ystlumod S087351/1), ecolegydd proffesiynol profiadol addas. Roedd hi'n ddiwrnod heulog a sych gydag awel ysgafn.

3.5 *Profion eDNA Madfallod Dŵr Cribog*

- 3.5.1 Profwyd y pwll dŵr o fewn ardal gadwraeth y safle i fabanod a'r pedwar pwll dŵr o fewn ardaloedd cadwraeth y safle i blant iau i weld a oedd madfallod dŵr cribog yn bresennol drwy ddefnyddio profion eDNA. Casglwyd y samplau ar 17 Ebrill 2020 (pwll dŵr y safle i fabanod) a 24 Ebrill 2020 (pyllau dŵr y safle i blant iau), yn dilyn y fethodoleg safonol a nodwyd o fewn Adroddiad Technegol DEFRA WC1067.

3.6 *Cyfyngiadau*

- 3.6.1 Dim ond y rhywogaethau hynny a welwyd yn ystod cyfnod byr o amser ar un diwrnod yn ystod yr arolwg sydd wedi eu cynnwys yng nghanlyniadau'r arolwg hwn. Mae'n bosib na fydd rhywogaethau sy'n defnyddio'r safle yn llai aml neu ar adegau gwahanol o'r flwyddyn yn cael cofnodi, ac ni ddylid cymryd bod absenoldeb rhywogaeth o un arolwg yn golygu absenoldeb llwyr y rhywogaeth o'r ardal dan sylw. Mae disgrifiadau o rywogaethau planhigion yn canolbwyntio ar y rhywogaethau mwyaf amlwg a niferus sy'n bresennol fel penderfyniadau o'r cynefinoedd sy'n bresennol. Lle bynnag bosibl, gwnaed ymgais i restru'r holl rywogaethau a oedd yn bresennol yn Atodiad A, ond nid yw'r rhestr hon yn gyflawn. Mae unrhyw rhywogaethau prin, rhywogaethau a warchodir neu rywogaethau goresgynnol wedi'u nodi.
- 3.6.2 Cynhaliwyd yr arolwg ar ddechrau mis Mawrth, sydd y tu allan i'r cyfnod gorau posibl o'r flwyddyn i gynnal arolwg cynefinoedd. Yn ystod y cyfnod hwn, nid yw cyfran o'r planhigion wedi dechrau blodeuo ac fe allant fod yn anodd i'w hadnabod ac mae'n bosib bod llawer o blanhigion blynyddol wedi gwywo ac felly nid ydynt yn bresennol i'w cofnodi, yn cynnwys rhai rhywogaethau estron goresgynnol. Bydd llawer o rywogaethau o anifeiliaid yn gaeafu ac felly mae'n bosib y bydd llai o dystiolaeth o'u presenoldeb ar gael. Felly dylid cadw'r ystyriaethau hyn mewn cof wrth asesu canlyniadau'r arolwg hwn. Er hynny, bydd yr arolwg yn dal i ddarparu asesiad dilys o'r cynefinoedd sy'n bresennol ac effaith debygol y gwaith arfaethedig, fodd bynnag, os oes angen, gellir argymhell cynnal arolygon ychwanegol ar adegau priodol o'r flwyddyn.

3.7 *Adroddiad a Terminoleg*

- 3.7.1 At ddiben yr adroddiad hwn, mae'r termau 'safle' ac 'ardal arolwg' yn cael eu defnyddio i gyfeirio at yr ardal a arolygwyd dan draed gan yr ecolegydd ar gais y cleient, sydd fel arfer yn cynnwys ardal gyfan y datblygiad arfaethedig. Defnyddir y term 'ardal chwilio' i gyfeirio at y cwrdd 1km ehangach o amgylch y safle lle ceisiwyd cofnodion ar gyfer yr astudiaeth ddesg.
- 3.7.2 Yn gyffredinol, defnyddir yr enwau Cymraeg am rywogaethau yn y testun, caiff enwau Lladin eu rhoi ar ôl ymddangosiad cyntaf rhywogaeth yn yr adroddiad, fodd bynnag mae'n bosib y bydd rhain yn cael eu hailadrodd lle bo hynny'n ddefnyddiol er mwyn sicrhau eglurder. Mae enwau Cymraeg hefyd yn cael eu defnyddio ar gyfer rhywogaethau planhigion yn y disgrifiadau o gynefinoedd, ond darperir yr holl enwau Lladin yn y rhestrau o rywogaethau yn yr Atodiadau.

4.0 Canlyniadau'r Arolwg: Gwerthusiad Ecolegol Rhagarweiniol

4.1 Safleoedd a Ddynodir yn Statudol ac Anstatudol

- 4.1.1 Bu i Cofnod nodi manylion am ddau safle a ddynodwyd yn anstatudol (o berthnasedd ecolegol) o fewn 1km i ardal yr arolwg. Mae safle Bywyd Gwyllt Cors Borrás, oddeutu 220m i'r gogledd o'r safle ac wedi'i ddynodi ar gyfer ei gynefin corslyd asidig. Mae safle Bywyd Gwyllt Pant-yr-Ochain oddeutu 840m i'r gogledd ac wedi'i ddynodi ar gyfer adar.

4.2 Arolwg Cynefinoedd Cam 1 Estynedig

4.2.1 Mathau o Gynefinoedd

Cofnodwyd y mathau canlynol o nodweddion a chynefinoedd cam 1 o fewn a gerllaw y safle:

- A2.1 Prysgwydd Trwchus
- A3.1 Coed Llydanddail Gwasgaredig
- A3.2 Conwydd Gwasgaredig
- G1 Dŵr Llonydd (Pwll Dŵr)
- J1.2 Glaswelltir Amwynder
- J2.1.2 Gwrych Cyflawn, Gwael o ran Rhywogaethau
- J2.4 Ffens
- J3.6 Adeiladau
- J4 Tir Moel
- Ardal Arwyneb Caled

TABL 4.1. BRAS ARWYNEBEDD BOB CYNEFIN O FEWN Y SAFLE

Cynefin Cam 1	Bras Arwynebedd (m ²)	Canran yr Arwynebedd (%)
Glaswelltir Amwynder (J1.2)	16,084	54
Ardal Arwyneb Caled	8,336	28
Adeiladau (J3.6)	3,166	11
Prysgwydd (A2.1)	2,050	7
Tir Moel (J4)	245	0.8
Dŵr Llonydd (Pwll Dŵr) (G1)	28	0.09

- 4.2.2 Mae map cynefinoedd cam 1 o'r safle i'w weld yn Ffigwr 4.1. Mae disgrifiad o'r cynefinoedd yn cynnwys gwybodaeth am rywogaethau a manylion am nodiadau targed o'r map hefyd ar gael isod. Mae lluniau o'r safle wedi'u cynnwys gyda'r testun.

FFIGWR 4.1 MAP CYNEFINOEDD CAM UN O ARDALOEDD YR AROLWG. MAE NODIADAU TARGED A DISGRIFIADAU O'R CYNEFINOEDD I'W CAEL YN YR ADRANNAU DILYNOL.

Ysgol Gynradd Gymunedol Parc Borrás: Gwerthusiad Ecolegol Rhagarweiniol ac Asesiad Clwydo Rhagarweiniol

4.3 Nodiadau Targed

TABL 4.2 NODIADAU TARGED, WEDI’U RHIFO I GYDFYND Â FFIGWR 4.1

Nodyn Targed (NT)	Disgrifiad	Llun
1	Pwll dŵr yn ardal gadwraeth y safle i fabanod (disgrifiad yn Nhabl 4.3)	

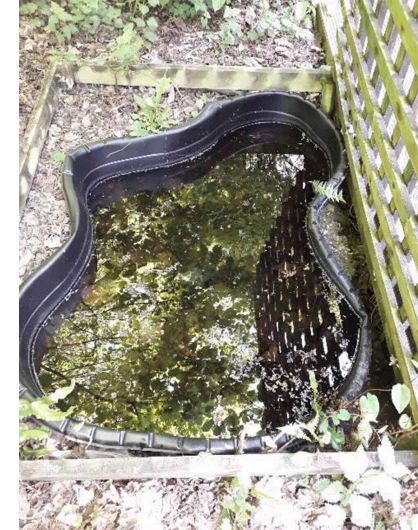
Ysgol Gynradd Gymunedol Parc Borrás: Gwerthusiad Ecolegol Rhagarweiniol ac Asesiad Clwydo Rhagarweiniol

Nodyn Targed (NT)	Disgrifiad	Llun
2	<p>Ardal Gadwraeth y Safle i Fabanod</p> <p>Roedd yr ardal hon yn ganlyniad sawl prosiect cadwraeth ac mae ar hyn o bryd yn cael ei defnyddio fel ystafell ddosbarth awyr agored ac adnodd addysgiadol.</p> <p>Roedd yr ardal yn cynnwys glaswelltir amwynder, prysgwydd a choed gwasgaredig yn cynnwys mieri (<i>Rubus fruticosus</i>), celyn (<i>Ilex aquifolium</i>), cyll (<i>Corylus avellane</i>), bedw (<i>Betula sp.</i>), ceirios (<i>Prunus sp.</i>), helyg (<i>Salix sp.</i>), onn (<i>Fraxinus excelsior</i>), criafol (<i>Sorbus aucuparia</i>), masarn bach (<i>Acer campestre</i>), ffynidwydd (<i>Pinus sylvestris</i>) a llarwydd (<i>Larix sp.</i>).</p> <p>Roedd pwll dŵr yng nghornel gogledd-ddwyreiniol y safle (Nodyn Targed 1) sydd wedi'i ddisgrifio yn Nhabl 4.3.</p> <p>Roedd hen fynedfa i frochfa moch daear, a oedd wedi'i llenwi, wedi'i lleoli yng nghanol yr ardal gadwraeth. Ar adeg yr arolwg, fe ddywedodd</p>	

Ysgol Gynradd Gymunedol Parc Borrás: Gwerthusiad Ecolegol Rhagarweiniol ac Asesiad Clwydo Rhagarweiniol

Nodyn Targed (NT)	Disgrifiad	Llun
	aelod o staff nad oedd wedi cael ei defnyddio ers rhai blynnyddoedd.	
3	<p>Ardal Gadwraeth y Safle i Blant Iau</p> <p>Roedd yr ardal hon yn cynnwys ardaloedd o laswelltir amwynder, tir moel, prysgwydd a chyfres o risiau pren, llwybrau pren a meinciau. Roedd yr ardal wedi'i hamgylchynu gan wrych tal ac aeddfed a oedd yn cynnwys masarn bach a chelyn a oedd yn cysgodi llawer iawn o'r ardal.</p> <p>Yng nghanol yr ardal roedd llwybr pren gyda phedwar pwll dŵr bychan (dau bob ochr), a oedd wedi'u gosod yn rhannol yn y ddaear ac wedi'u gorchuddio gan ddarnau mawr o ddelltwaithe pren er diogelwch. Mae disgrifiad pellach o'r pyllau dŵr i'w gael yn Nhabl 4.3.</p>	

Ysgol Gynradd Gymunedol Parc Borrás: Gwerthusiad Ecolegol Rhagarweiniol ac Asesiad Clwydo Rhagarweiniol

Nodyn Targed (NT)	Disgrifiad	Llun	
			
4	Pedwar pwll dŵr yn ardal gadwraeth y safle i blant iau (disgrifiad yn Nhabl 4.3)		

Ysgol Gynradd Gymunedol Parc Borrás: Gwerthusiad Ecolegol Rhagarweiniol ac Asesiad Clwydo Rhagarweiniol

4.4 Disgrifiadau o Gynefinoedd

- 4.4.1 Glaswelltir amwynder oedd y cynefin mwyaf ar y safle (54%) gydag ardaloedd arwyneb caled ac adeiladau yn dilyn hynny (40%). Hefyd, roedd coed llydanddail gwasgaredig a gwrychoedd gwael o ran yr amrywiaeth o rywogaethau ar draws y safle. Ceir disgrifiad a rhestr o rywogaethau (nid yw'r rhestr yn gyflawn) bob cynefin yn Nhabl 4.3.

TABL 4.3 DISGRIFIADAU O GYNEFINOEDD

Disgrifiad	Llun
Glaswelltir Amwynder	
<p>Roedd hanner ddeheuol y safle yn ardal fawr o gaeau chwarae glaswelltir amwynder yn bennaf, a oedd yn cael eu cynnal yn dda a'u torri yn aml.</p> <p>Roedd cornel arddwriaeth fechan yng nghornel ogleddol y safle, a oedd yn cynnwys ardal o laswelltir amwynder gyda choed llydanddail gwasgaredig, planwyr pren gwag a thwnnel polythen (Llun 4.2).</p> <p>Roedd lleiniau bychain o laswelltir amwynder rhwng yr ardaloedd parcio a'r briffordd, ar hyd ffin ogleddol y safle.</p>	 <p>LLUN 4.1 A 4.2</p>

Ysgol Gynradd Gymunedol Parc Borrás: Gwerthusiad Ecolegol Rhagarweiniol ac Asesiad Clwydo Rhagarweiniol

Disgrifiad	Llun
<i>Gwrych cyflawn, gwael o ran rhywogaethau</i>	
<p>Roedd y gwrych aeddfed o amgylch ardal gadwraeth y safle i blant iau oddeutu 4m o uchder ac yn cynnwys masarn bach a chelyn yn bennaf (Llun 4.3). Roedd dau fwch bychan i gerddwyr allu cerdded drwyddo ond fel arall roedd yn gyflawn.</p> <p>Roedd gwrych gwael o ran rhywogaethau ar hyd ffin ddeheuol y safle, yn cynnwys draenen wen yn bennaf (Llun 4.4). Roedd oddeutu 1.5m o uchder ac roedd llawer o fylchau ar ei hyd.</p> <p>Roedd gwrych draenen wen, a oedd yn rhedeg oddeutu hanner ffordd ar hyd y ffin ogleddol rhwng yr ysgol a'r briffordd.</p>	 <p><i>LLUN 4.3</i></p> <p><i>LLUN 4.4</i></p>

Ysgol Gynradd Gymunedol Parc Borrás: Gwerthusiad Ecolegol Rhagarweiniol ac Asesiad Clwydo Rhagarweiniol

Disgrifiad	Llun
Coed Gwasgaredig	
<p>Roedd coed llydanddail gwasgaredig ar hyd ffin ogleddol y safle, o fewn yr ardaloedd bach o laswelltir amwynder. Roedd rhywogaethau yn cynnwys coed criafol, ceirios, masarn bach, cypresswydd (<i>Cupressus sp.</i>), bedw a drain gwynion (Llun 4.5).</p> <p>Roedd clwstwr o goed llydanddail yng nghornel ogleddol y safle yn cynnwys poplys (<i>Populus sp.</i>), coed criafol, masarn bach, bedw a choed helyg.</p> <p>Roedd clwstwr o boplys hybrid tua canol y safle ac ar hyd y llwybr i gerddwyr drwy'r caeau chwarae (Llun 4.6).</p> <p>Roedd y coed gwasgaredig ar ymylon y caeau chwarae yn cynnwys <i>Sorbus sp.</i>, ceirios, <i>Malus sp.</i>, bedw, onn, masarn bach (<i>Acer sp.</i>) a choed helyg.</p>	 <p>LLUN 4.5</p> <p>LLUN 4.6</p>

Ysgol Gynradd Gymunedol Parc Borrass: Gwerthusiad Ecolegol Rhagarweiniol ac Asesiad Clwydo Rhagarweiniol

Disgrifiad	Llun
<p>Roedd pwll dŵr wedi ei leinio, wedi'i leoli o fewn ardal wedi'i ffensio yng nghornel gogledd ddwyrain ardal gadwraeth y safle i fabanod. Roedd coed helyg ifanc o amgylch ymyl y pwll dŵr a llystyfiant cyfyngedig o fewn y pwll dŵr ei hun. Gwelwyd llawer iawn o benbyliaid yn ystod ymweliad ym mis Ebrill 2020.</p> <p>Roedd pedwar pwll dŵr bychan o fewn yr ardal gadwraeth ar y safle i blant iau. Roedd y rhain oddeutu 1m x 1m ac wedi'u gosod i mewn i'r ddaear yn rhannol, o fewn ffrâm bren. Roedd pob pwll wedi'i orchuddio gan ddarn mawr o ddelltwaith pren er diogelwch. Roedd y pyllau dŵr tua 60cm o ddyfnder ond roeddent yn hanner llawn deiliach marw. Roedd llinad y dŵr yn bresennol ond nid oedd planhigion dŵr eraill i'w gweld a gwelwyd ychydig o benbyliaid yn ystod ymweliad ym mis Ebrill 2020.</p>	<p style="text-align: center;"><i>Pyllau Dŵr</i></p> <p style="text-align: center;">LLUN 4.7</p> <p style="text-align: center;">LLUNIAU 4.8 A 4.9</p>

Ysgol Gynradd Gymunedol Parc Borrás: Gwerthusiad Ecolegol Rhagarweiniol ac Asesiad Clwydo Rhagarweiniol

Disgrifiad	Llun
<p>Roedd dau brif adeilad ysgol, roedd un o'r rhain yn adeilad unllawr (safle i fabanod) ac roedd y llall yn adeilad unllawr yn bennaf gyda rhai adrannau deulawr (safle i blant iau) (Llun 4.10). Roedd y ddau adeilad wedi'u gwneud â brics ac roedd ganddynt doeau fflat. Roedd hefyd dwy ystafell ddosbarth symudol, un ar ganol y safle a'r llall yng nghornel ogleddol y safle.</p>	<p><i>Adeiladau</i></p> <p><i>LLUN 4.10</i></p> <p><i>LLUN 4.11</i></p>

Ysgol Gynradd Gymunedol Parc Borrás: Gwerthusiad Ecolegol Rhagarweiniol ac Asesiad Clwydo Rhagarweiniol

Disgrifiad	Llun
<i>Ardal Arwyneb Caled</i>	
Roedd y rhan fwyaf o'r safle yn cynnwys ardaloedd arwyneb caled; meysydd chwarae (Llun 4.12) ac ardaloedd parcio ar gyfer y safle i fabanod (Llun 4.13) a'r safle i blant iau.	 <i>LLUN 4.12</i> <i>LLUN 4.13</i>

4.5 *Rhywogaethau Goresgynol*

- 4.5.1 Ni arsylwyd unrhyw rywogaethau goresgynol, er mae'n bosib bod hynny oherwydd yr adeg o'r flwyddyn. Y cofnodion agosaf o rywogaethau estron goresgynol oedd efwr enfawr (*Heracleum mantegazzianum*) (386m) a chlymog Japan (*Reynoutria japonica*) (587m) ym Mharc Acton i'r gorllewin.

4.6 *Ffawna*

- 4.6.1 Ni chanfuwyd unrhyw rywogaethau gwarchodedig neu nodedig, nac ychwaith unrhyw arwyddion o'u presenoldeb, o fewn y safle; roedd nifer y cynefinoedd addas yn gyfyngedig ar safle a gan ei fod o fewn ardal breswyl, roedd ar wahân i'r tirwedd ehangach. Mae canlyniadau'r arolwg ar gyfer y rhywogaethau a gofnodwyd o fewn 1km o ardal yr arolwg, wedi'u disgrifio yn Nhabl 4.4 isod.

TABL 4.4 CANLYNIADAU'R AROLWG RHYWOGAETHAU A WARCHODIR

Rhywogaeth	Presenoldeb / Tystiolaeth o bresenoldeb	Addasrwydd cynefin	Y cofnod agosaf i'r safle o fewn yr 20 mlynedd olaf
------------	---	--------------------	---

Amffibiaid - Madfallod Dŵr Cribog	Dim	<p>Mae'r pyllau dŵr yn darparu cynefin nythu posibl ar gyfer amffibiaid ac fe welwyd penbyliaid yn ystod ymweliad ym mis Ebrill 2020.</p> <p>Mae profion eDNA ar y pyllau yn cadarnhau nad yw Madfallod Dŵr Cribog yn defnyddio'r pyllau i fridio ac felly maent yn annhebygol o fod yn bresennol ar y safle. Roedd y pwll dŵr agosaf nesaf oddeutu 300m i'r gogledd gydag eiddo preswyl a phriffordd (A5156) rhyngddynt.</p> <p>Roedd y cynefinoedd o amgylch y pyllau dŵr (o fewn yr ardaloedd cadwraeth) yn darparu cynefin chwilota addas ar gyfer amffibiaid cyffredin, gydag ardaloedd o laswelltir, prysgwydd a choed gwasgaredig. Roedd gweddill tir yr ysgol a'r ardal amgylchynol yn cynnwys cynefin anaddas.</p>	Mae'r cofnod agosaf 250m i'r gogledd o ffin y safle, o fewn Safle Bywyd Gwyllt Cors Borrás. Roedd sawl cofnod yma rhwng 2000 a 2003.
Mochyn Daear	Dim	<p>Roedd tystiolaeth o hen fynedfa i frochfa moch daear (a oedd wedi'i llenwi) yn ardal gadwraeth y safle i fabanod ac roedd yr ardal hon hefyd yn darparu cynefin addas ar gyfer chwilota.</p> <p>Roedd potensial chwilota cyfyngedig ar ardaloedd eraill o fewn y safle ac nid oeddent yn addas ar gyfer adeiladu brochfeydd.</p>	475m i'r gogledd orllewin o'r safle.

Ymlusgiaid	Dim	Cynefin gwael i ymlusgiaid mewn ardaloedd o laswelltir amwynder agored a photensial cyfyngedig ar gyfer hibernacula. Lloches posibl mewn gwrychoedd a phrysgwydd o fewn ardal gadwraeth y safle i fabanod ond roedd cysylltedd cyfyngedig i gynefinoedd addas pellach.	Neidr y gwair 309m (2016) a Gwiber 432m (<2009) i'r gogledd, y ddwy ar Safle Bywyd Gwylt Cors Borrás.
Ystlumod	Dim	Oherwydd rhywogaethau ac oedran y coed ar y safle, roedd y nodweddion clwydo posibl ar gyfer ystlumod yn gyfyngedig. O fewn ardal gadwraeth y safle i fabanod, mae coed gwasgaredig a gwrychoedd yn darparu cynefinoedd ar gyfer ystlumod, fodd bynnag mae cysylltedd y safle ag ardaloedd addas pellach yn gyfyngedig. Felly, nid yw'n addas iawn ar gyfer ystlumod sy'n chwilota ac yn cymudo. Byd potensial adeiladu yn cael ei drafod yn Adran 5.	Cofnodwyd ystlumod cyffredin (<i>Pipistrellus pipistrellus</i>) ac ystlumod <i>Myotis</i> sp. 629m i'r de yn 2017.
Adar	Dim	Gwelwyd adar yn y coed o amgylch y safle. Ardaloedd nythu addas mewn gwrychoedd a choed ar y safle. Nid yw adar o rywogaethau a warchodir yn debygol o ddefnyddio'r safle.	Llawer iawn o adar wedi'u cofnodi o fewn cwmpas 1km. Mae'r cofnodion yn canolbwyntio ar Barc Acton, 300m i'r gorllewin a 250m i'r gogledd o'r A5156. Cofnodwyd llawer iawn o adar du'r llan (<i>Apus apus</i>) ar draws y cwmpas 1km cyfan rhwng 2006 a 2015.

5.0 Canlyniadau'r Arolwg: Asesiad Clwydo Rhagarweiniol

5.1 Disgrifiad o'r Adeilad

- 5.1.1 Bydd dwy ystafell ddosbarth symudol (Adeiladau 1 a 2 yn Ffigwr 5.1) a rhan o adeilad yr ysgol gynradd (Adeilad 3 yn Ffigwr 5.1) yn cael eu tynnu i lawr fel rhan o'r gwaith arfaethedig. Bydd estyniad hefyd yn cael ei adeiladu i ran o'r ysgol gynradd (Adeilad 4 yn Ffigwr 5.1). Mae Tabl 5.1 yn darparu disgrifiad o'r adeiladau hyn ac unrhyw nodweddion clwydo posibl sy'n bresennol.

FFIGWR 5.1 ADEILADAU A FYDD YN CAEL EU HEFFEITHIO GAN Y GWAITH ARFAETHEDIG

TABL 5.1 DISGRIFIADAU O ADEILADAU A NODWEDDION CLWYDO POSIBL

Rhif yr Adeilad (Ffigwr 5.1)	Disgrifiad o'r Adeilad a Nodweddion Clwydo Posibl	Llun
1	<p>Roedd yr adeilad hwn, a oedd yn sefyll tua canol y safle, yn ystafell ddosbarth ar ardal arwyneb caled. Roedd mewn cyflwr da ac roedd y wynebfyrdau yn gyfan heb unrhyw fylchau y tu ôl iddynt.</p> <p>Ni chafodd unrhyw nodweddion clwydo posibl eu nodi.</p>	

2	<p>Roedd yr adeilad hwn, a oedd yn sefyll yng nghornel ogleddol y safle, yn ystafell ddosbarth ar ardal arwyneb caled. Roedd yr adeilad mewn cyflwr da ac roedd y wynebfyrddau yn gyfan heb unrhyw fylchau y tu ôl iddynt.</p> <p>Ni chafodd unrhyw nodweddion clwydo posibl eu nodi.</p>	
3	<p>Roedd y rhan hon o brif adeilad yr ysgol gynradd wedi'i hadeiladu yn defnyddio brics, to fflat gyda chladin pren ar hyd top y waliau. Roedd y gwaith brics a'r cladin pren mewn cyflwr da heb unrhyw fylchau neu holltau i'w gweld.</p> <p>Ni chafodd unrhyw nodweddion clwydo posibl eu nodi.</p>	
4	<p>Roedd y rhan hon wedi'i hadeiladu yn defnyddio brics, to fflat gyda chladin pren ar hyd top y waliau. Roedd y gwaith brics a'r cladin pren mewn cyflwr da heb unrhyw fylchau neu holltau i'w gweld.</p> <p>Ni chafodd unrhyw nodweddion clwydo posibl eu nodi.</p>	

Trafodaeth a Chasgliadau

6.1 Mae'r gwaith arfaethedig yn cynnwys estyniad i ddau faes parcio presennol, cael gwared ar dair rhan o adeiladau, ychwanegu dau estyniad, mynedfa newydd i gerbydau a dau Lecyn Gemau Amldeffnydd (MUGA).

6.2 *Safleoedd Cadwraeth Natur*

6.2.1 Nid oes unrhyw safleoedd a ddynodir yn statudol neu'n anstatudol o fewn yr ardal ddatblygu arfaethedig. Y safle dynodedig agosaf oedd safle Bywyd Gwyllt Cors Borrás, oddeutu 220m i'r gogledd wedi'i ddynodi ar gyfer ei gynefin corslyd asidig. Ni fydd y gwaith yn cael effaith andwyol ar y safle dynodedig hwn, nac ychwaith ar y cynefinoedd a'r rhywogaethau o fewn y safle.

6.3 *Cynefinoedd*

6.3.1 O dan y cynlluniau arfaethedig, bydd ardaloedd o laswelltir amwynder yn cael eu colli ar hyd ffin ogleddol y safle a bydd rhaid hefyd cael gwared ar ardaloedd o gaeau chwarae er mwyn gwneud lle ar gyfer yr estyniadau i'r ardaloedd parcio presennol a dwy ardal chwarae MUGA. Nid oedd gan y glaswelltir amwynder lawer iawn o amrywiaeth o ran planhigion (er y cynhaliwyd yr arolwg ar adeg wael o'r flwyddyn, mae'r asesiad hwn yn parhau i fod yn ddilys) ac ystyrir bod ganddo werth ecolegol cyfyngedig.

6.3.2 Bydd nifer fawr o goed llydanddail yn cael eu torri i wneud lle ar gyfer yr ardaloedd parcio ychwanegol, yr estyniadau i'r adeiladau ysgol a'r ardaloedd chwarae MUGA. Mae rhywogaethau y coed a fydd yn cael eu torri yn cynnwys poplysen hybrid, ceirios, *Sorbus* sp., *Malus* sp., bedwen, masarnen fach a chriafolen. Er y bydd hyn yn arwain at golli rhan o'r cynefin ecolegol werthfawr hwn, mae'r rhan fwyaf o'r coed a fydd yn cael eu torri wedi cael eu dosbarthu i 'Categori C – Coed o ansawdd isel' (BS5837:2012) ac mae nifer fach wedi cael eu dosbarthu i 'Categori B – Coed o ansawdd cymedrol'. Bydd gwelliannau i'r safle yn sicrhau bod coed o werth ecolegol mwy yn cael eu plannu yn lle'r rhai a dorwyd. Bydd y rhain yn cael eu plannu mewn ardaloedd a dargedir ar y safle, a fydd, unwaith y byddant wedi aeddfedu, yn cynyddu'r bioamrywiaeth a'r gwerth ecolegol sy'n gysylltiedig â'r math hwn o gynefin.

6.3.3 Bydd ardal fechan o brysgwydd yn cael ei cholli o fewn ardal gadwraeth y safle i fabanod, gan y bydd ardal MUGA yn cael ei hadeiladu yno. Bydd gwaith plannu yn cael ei gynnal mewn rhannau eraill o'r ardal gadwraeth er mwyn lliniaru'r golled.

6.3.4 Ni fydd y mwyafrif o'r cynefinoedd o werth ecolegol megis gwrychoedd a phyllau dŵr yn cael eu heffeithio gan y gwaith arfaethedig, fodd bynnag bydd y gwrych o amgylch ardal gadwraeth yr ysgol gynradd yn cael ei dynnu er mwyn gwella ac ymestyn yr ardal gadwraeth. Ar hyn o bryd mae'r ardal hon yn gysgodol iawn oherwydd y gwrych ac nid yw'r ardal yn cael llawer iawn o olau.

6.4 *Fflora*

6.4.1 Roedd amrywiaeth y blodau ar y safle yn isel a'r rhywogaethau oedd y rhai hynny a oedd yn nodweddiadol yn gysylltiedig â'r cynefinoedd ar y safle. Nid oes unrhyw un o'r rhywogaethau a gofnodwyd yn ystod yr arolwg wedi'u diogelu gan y Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981 (fel y'i diwygiwyd), Adran 7 o Ddeddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016, nac ychwaith wedi'u cynnwys yn Fframwaith Bioamrywiaeth Ôl-2010 y Deyrnas Unedig. Yn ychwanegol, ni chofnodwyd unrhyw rywogaeth prin yn lleol neu'n genedlaethol.

6.5 *Ffawna*

6.5.1 *Madfallod Dŵr Cribog*

Isel iawn yw'r risg o bresenoldeb Madfallod Dŵr Cribog ar y safle, gan fod profion eDNA wedi dangos nad yw Madfallod Dŵr Cribog yn defnyddio'r pyllau dŵr i fridio. Mae'r pwll dŵr agosaf, sydd hefyd â chofnod o Fadfallod Dŵr Cribog, 300m i'r gogledd, fodd bynnag, oherwydd natur breswyl yr ardal, y diffyg cysylltedd a'r priffyrdd rhwng y pwll dŵr i'r gogledd a'r safle, mae'n annhebygol y byddai Madfallod Dŵr Cribog yn teithio rhwng yr ardaloedd hyn.

6.5.2 *Ystlumod*

Ni chanfuwyd unrhyw nodweddion clwydo posibl o fewn yr adeiladau a fydd yn cael eu heffeithio gan y gwaith arfaethedig ac felly ystyrir nad oes gan yr adeilad lawer iawn o botensial ar gyfer ystlumod sy'n clwydo (Collins, J., 2016). Felly, nid oes angen cynnal arolygon pellach.

Ni welwyd unrhyw nodweddion clwydo posibl ar unrhyw un o'r coed a fydd yn cael eu torri fel rhan o'r gwaith arfaethedig.

Yn yr achos annhebygol y bydd ystlumod yn cael eu gweld yn ystod y gwaith, mae'n **rhaidd** i'r holl waith ar yr adeilad ddod i stop ar unwaith a rhaid galw ecolegydd ystlumod trwyddedig addas. Yna, rhaid cael trwydded gan CNC er mwyn parhau â'r gwaith.

Bydd torri'r coed llydanddail ar ganol y safle a'r gostyngiad o ran nifer y coed ar hyd y ffin ogleddol, yn golygu colled o gynefinoedd chwilota posibl ar gyfer ystlumod. Fodd bynnag, mae ystlumod yn fwy tebygol o ddefnyddio nodweddion ffin y safle, sydd â gwerth ecolegol a chysylltedd gwell. Bydd y gwelliannau i'r safle yn cynnwys plannu amrywiaeth o goed gyda gwerth ecolegol gwell a byddant yn canolbwyntio ar ardaloedd lle byddant o'r budd mwyaf i ystlumod a ffawna eraill. Bydd y gwaith o greu gwrychoedd a gwella'r gwrychoedd presennol hefyd yn gwella cysylltedd ar y safle a'r tirwedd ehangach.

Gallai ystlumod sy'n defnyddio'r coed amgylchynol i deithio a chwilota gael eu haflonyddu gan sŵn cynyddol neu olau yn ystod y gwaith. Mae Mesurau Osgoi Rhesymol ar gyfer safle cyffredinol wedi'u nodi yn Adran 7.

6.5.3 *Mochyn Daear*

Nid oedd unrhyw frochfeydd moch daear gweithredol ar y safle, fodd bynnag, mae'n bosib i foch daear grwydro ar y safle yn achlysurol i chwilio am fwyd yn ardal gadwraeth y safle i fabanod neu ar hyd y gwrychoedd. Ni fydd y gwaith arfaethedig yn tarfu ar y moch daear nac ychwaith yn tynnu unrhyw gynefin chwilota posibl.

6.5.4 *Adar sy'n Nythu*

Bydd torri coed llydanddail yn arwain at golled o gynefinoedd nythu ar gyfer adar yn yr ardal. Bydd y gwaith o blannu amrywiaeth ehangach o goed, creu gwrychoedd newydd a gwella'r gwrychoedd ansawdd isel presennol yn darparu cynefin o ansawdd gwell ar gyfer nythu. Mae llawer iawn o adar wedi'u cofnodi o fewn cwrmpas 1km, yn cynnwys adar du'r llan. Mae gwell argymhellion ar gyfer adar sy'n nythu, yn cynnwys adar du'r llan, wedi'u nodi yn Adran 8.

6.5.5 *Ymlusgiaid*

Nid yw'r safle yn addas iawn ar gyfer ymlusgiad. Mae'r glaswelltir amwynder yn rhy agored iddynt allu chwilota am fwyd, ac er y gallai'r gwrychoedd ddarparu lloches, mae'r safle ar ei ben ei hun gyda chysylltedd cyfyngedig i unrhyw gynefin addas pellach. Fe allai unrhyw ymlusgiaid sy'n crwydro i'r safle ddefnyddio unrhyw ddeunyddiau sy'n cael eu storio ar y glaswelltir felly dylid dilyn y Mesurau Osgoi Rhesymol sydd wedi'u nodi yn Adran 8.

7.0 Lliniaru

7.1 *Adar sy'n Nythu*

7.1.1 Yn ddelfrydol, dylid cael gwared ar unrhyw goed y tu allan i'r tymor nythu, (mis Mawrth i fid Medi yn gynhwysol o'r misoedd hynny). Os yw cyflawni'r gwaith yn ystod y tymor bridio yn gwbl angenrheidiol, yna rhaid cynnal arolwg yn syth cyn dechrau ar y gwaith (dim mwy na 48 awr ymlaen llaw) i sicrhau na fydd nythod gweithredol yn cael eu heffeithio. Os gwelir nythod gweithredol yna rhaid gohirio'r gwaith nes bod y cywion i gyd wedi gadael.

7.2 *Ystlumod*

7.2.1 Yn yr achos annhebygol y bydd ystlumod yn cael eu gweld yn ystod y gwaith o gael gwared ar yr ystafelloedd dosbarth symudol neu'r gwaith ar y prif adeilad, mae'n **rhaid** i'r holl waith ddod i stop ar unwaith a rhaid galw ecolegydd ystlumod trwyddedig addas o CNC.

7.2.2 Yn ystod y cam adeiladu, dylid osgoi gweithio yn ystod yr awr cyn y wawr a'r awr cyn iddi dywyllu os yn bosibl, er mwyn osgoi tarfu ar anifeiliaid y nos. Os oes angen gwneud gwaith y tu allan i'r oriau hyn, fe ddylai'r goleuadau fod yn gyfeiriol a dylid eu cyfeirio i ffwrdd o'r coed a'r ffiniau.

- 7.2.3 Rhaid defnyddio'r canllawiau isod ar oleuadau wrth lunio'r cynllun goleuo ar gyfer y safle, er mwyn lleihau'r effaith ar ystlumod.

Canllawiau Goleuo Cyffredinol

- Ni ddylai unrhyw oleuadau gael eu cyfeirio at goed unigol neu'r ffin.
- Dylai'r goleuadau ar hyd llwybrau gael eu gosod mor bell oddi wrth ei gilydd â phosib, er mwyn lleihau'r ardal oleuedig, fe ddylai'r goleuadau hyn fod yn rhai baffl er mwyn atal golau rhag mynd ar i fyny.
- Dylid cyfyngu'r adegau y mae'r goleuadau ymlaen er mwyn darparu rhai cyfnodau tywyll yn ystod y nos. Yn ddelfrydol, fe ddylai'r goleuadau fod â synhwyrdd symudiad er mwyn sicrhau bod y safle mor dywyll â phosib pan nad oes angen y goleuadau, yn ogystal â darparu amodau goleuo diogel ar gyfer cerddwyr pan fo'r angen.

Caiff y manylion goleuo canlynol eu darparu gan yr Ymddiriedolaeth Cadwraeth Ystlumod a Sefydliad y Gweithwyr Goleuo Proffesiynol (2018) a rhaid eu cynnwys yn y cynllun goleuo ar gyfer y datblygiad arfaethedig.

- Dylai'r holl oleuadau gael eu gweithgynhyrchu heb unrhyw elfennau UV. Ni ddylid defnyddio ffynonellau fflworoleuol, halid metel.
- Dylid defnyddio goleuadau LED lle bo hynny'n bosibl oherwydd eu bod yn llai tanbaid, eu bod yn gallu cyfleu lliw yn dda ac oherwydd bod modd eu pylu.
- Dylid defnyddio sbectrwm gwyn cynnes (<2700Kelvin yn ddelfrydol) er mwyn lleihau'r elfen o olau glas.
- Fe ddylai goleuadau gynnwys tonfeddi brig uwch na 550nm er mwyn osgoi'r elfen o olau sy'n tarfu fwyaf ar ystlumod.
- Gall goleuadau mewnol gael gwrthsoddi pan maent yn cael eu gosod yn agos at ffenestri er mwyn lleihau'r golau tanbaid a'r golau sy'n cael ei golli.
- Gellir ystyried defnyddio pyst arbenigol neu oleuadau lefel isel sy'n wynebu ar i lawr i gadw'r tywyllwch uwchben. Fodd bynnag, mae hyn yn aml yn achosi golau tanbaid annerbyniol, effeithlonrwydd goleuo gwael, elfen o olau uchel yn wynebu ar i fyny a phroblemau o ran adnabod wynebau, a dylid ond eu defnyddio yn unol â chyfarwyddyd y gweithiwr goleuo proffesiynol.
- Dylid ystyried uchder colofnau yn ofalus er mwyn lleihau'r golau.

- Dylid ond defnyddio goleuadau gyda chymhareb golau tuag i fyny o 0% a rheolaeth optegol dda.
- Dylid gosod goleuadau yn llorweddol bob amser, hynny yw, sicrhau nad ydynt ar ogwydd (tuag at i fyny).
- Dylai unrhyw oleuadau diogelwch allanol fod â synwryddion symudiad ac amserwyr byr (1 munud).
- Pan fetho popeth arall, gellir defnyddio ategolion megis bafflau, gorchuddion neu lwfrau i leihau'r golau ac i'w gyfeirio i'r mannau angenrheidiol.

7.3 Y Safle Cyffredinol

7.3.1 Bydd Mesurau Osgoi Rhesymol addas yn cael eu rhoi ar waith er mwyn lleihau'r effaith bosibl ar yr amffibiaid, yr ystlumod, yr adar sy'n nythu a'r rhywogaethau eraill ar y safle. Dylid gweithredu'r holl fesurau yn yr adran hon fel y bo'n briodol.

7.3.2 Mesurau Osgoi Rhesymol

Dylid gweithredu'r mesurau canlynol ar bob adeg yn ystod y gwaith:

- Dylid cadw'r ardaloedd gwaith i'r isafswm sy'n angenrheidiol.
- Dylid osgoi gweithio yn ystod yr awr cyn y wawr a'r awr cyn iddi dywyllu os yn bosibl, er mwyn osgoi tarfu ar anifeiliaid y nos. Os oes angen gwneud gwaith y tu allan i'r oriau hyn, fe ddylai'r goleuadau fod yn gyfeiriol a dylid eu cyfeirio i ffwrdd o wrychoedd a choed.
- Os bydd angen gadael unrhyw waith cloddio yn agored (hyd yn oed ar arwyneb caled) dylid sicrhau bod yr holl waith wedi'i orchuddio'n ddiogel dros nos. Rhaid gwirio'r tyllau hyn yn drylwyr cyn eu llenwi, neu os oes rhaid eu gadael yn agored, mae'n rhaid darparu ramp addas (megis darn o bren) er mwyn caniatáu i'r anifeiliaid ddianc.
- Rhaid gwirio'r ffosydd bob bore (gan weithwyr y safle) cyn dechrau ar y gwaith i sicrhau nad oes mamaliaid / ymlusgiaid bychain ac ati yn bresennol.
- Dylid dilyn yr arfer orau mewn perthynas â storio tanwydd. Dylid cyfyngu llygryddion posibl i gyrtiau'r safle ac ardaloedd arwyneb caled.
- Yn ddelfrydol, dylid storio'r holl ddeunyddiau a ddaw ar y safle ar ardaloedd arwyneb caled, neu ar y glaswelltir amwynder (NID ger y gwrychoedd) os nad yw hyn yn bosibl. Bydd deunyddiau yn cael eu storio ar baledau wedi'u codi o'r llawr neu mewn bagiau, er mwyn atal amffibiaid, (neu fywyd gwyllt arall) rhag llochesu oddi tanynt.

- Os, ar unrhyw adeg yn ystod y gwaith, y daw amffibiad neu ymlusgiad i'r golwg yn yr ardal lle mae'r gwaith yn cael ei gynnal, rhaid i'r holl waith yng nghyffiniau'r ardal lle gwelwyd yr anifail ddod i stop ar unwaith. Dylai gweithwyr y safle symud amffibiaid cyffredin o'r ardal waith a'u rhoi mewn gwrych gerllaw (dylent wisgo menig i wneud hyn). Bydd ymlusgiad fel arfer yn ffoi i ardal ddiogel ar eu pen eu hunain.
- Rhaid caniatáu i famaliaid daearol adael yr ardal ar eu pen eu hunain. Os nad yw hyn yn bosibl e.e. os yw'r anifail wedi brifo neu'n sownd, rhaid galw ecolegydd.

8.0 Gwelliant

- 8.1 Mae Polisi Cynllunio Cymru a Llywodraeth Cymru yn nodi 'na ddylai datblygiad achosi unrhyw golled sylweddol o gynefinoedd neu boblogaethau o rywogaethau, yn lleol neu'n genedlaethol ac mae'n **rhaid** iddo ddarparu budd net ar gyfer bioamrywiaeth' yn unol ag Adran 6 Deddf Dyletswydd yr Amgylchedd (Cymru) 2016* (gweler isod).

***Section 6 – Biodiversity and resilience of ecosystems duty**

Section 6 under Part 1 of the Environment (Wales) Act 2016 introduced an enhanced biodiversity and resilience of ecosystems duty (the S6 duty) for public authorities in the exercise of functions in relation to Wales.

6. Biodiversity and resilience of ecosystems duty

(1) A public authority must seek to maintain and enhance biodiversity in the exercise of functions in relation to Wales, and in so doing promote the resilience of ecosystems, so far as consistent with the proper exercise of those functions.

- 8.2 Er y bydd y gwaith arfaethedig yn arwain at golled o laswelltir amwynder a choed llydanddail gwasgaredig, ni fydd y gwaith yn cael effaith andwyol sylweddol ar fioamrywiaeth yn yr ardal. Mae ardaloedd o fewn y safle lle gellir lliniaru a gwella'r golled hon i gynyddu gwerth ecolegol cyffredinol y safle fel y dengys yn Ffigwr 8.1.

8.3 Ystlumod

- 8.3.3 Bydd tri grŵp o dri bocs i ystlumod (cyfanswm o naw bocs) yn cael eu hadeiladu, gyda math a lleoliad y bocsys yn cael eu cytuno gydag ecolegydd. Bydd dau grŵp yn cael eu rhoi o fewn ardal gadwraeth y safle i fabanod a bydd y grŵp arall o fewn ardal gadwraeth y safle i blant iau.

8.4 Adar

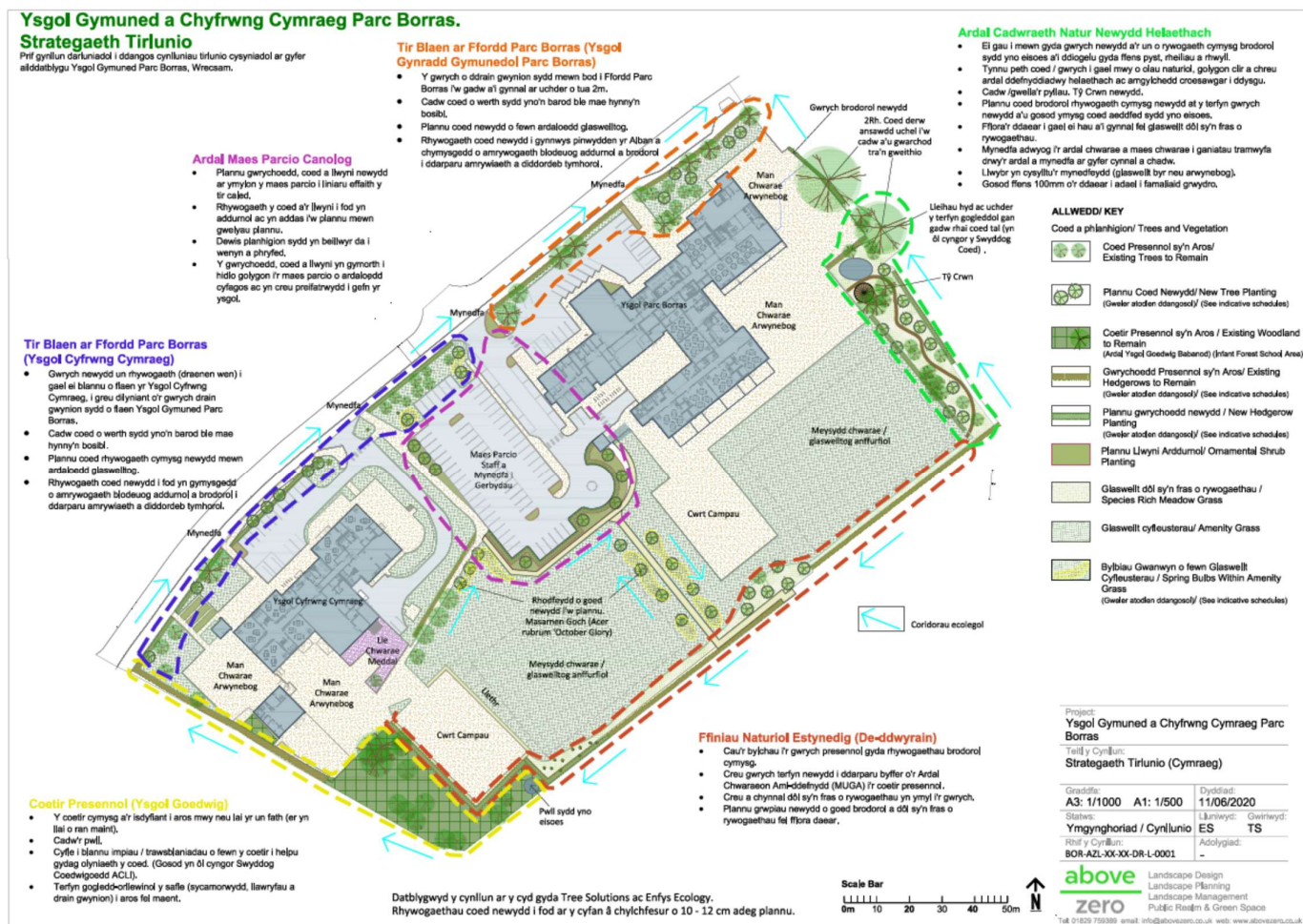
- 8.4.1 Er mwyn gwella'r safle i adar, argymhellir bod o leiaf chwech o focsys adar yn cael eu hadeiladu. Dylai'r bocsys gynnwys:

- Bocsys gyda mynedfa 32mm o faint (bocsys i adar y to), ac

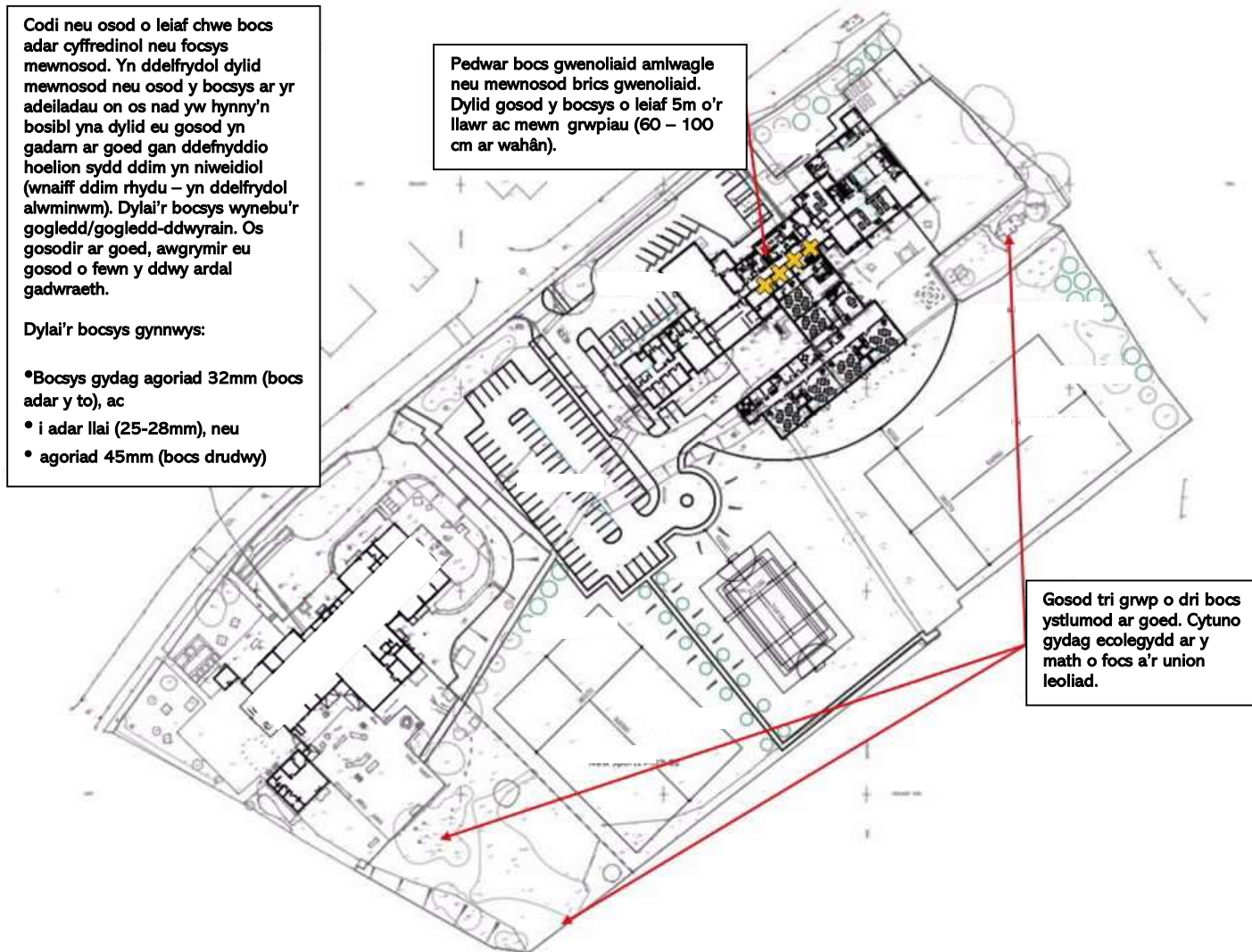
- ar gyfer adar llai (25-28mm), neu
 - agoriad 45mm o faint (bocsys i ddudwy)
- 8.4.2 Yn ddelfrydol, fe ddylai'r bocsys gael eu cynnwys yng nghynllun adeiladu'r adeilad neu gael eu gosod ar yr adeiladau, fodd bynnag, os nad yw hyn yn bosibl, yna fe ddylent gael eu gosod yn sownd ar goed yn defnyddio hoelion diogel (rhaid nad ydynt yn rhydu – rhai alwminiwm yn ddelfrydol). Fe ddylai'r bocsys wynebu'r gogledd / gogledd-ddwyrain.
- 8.4.3 Rydym yn argymhell defnyddio bocsys sydd wedi'u hintegreiddio yn hytrach na bocsys allanol lle bo hynny'n bosibl, gan y byddant yn para'n hirach ac nid oes modd cael gwared arnynt yn ddiweddarach. Os nad yw hyn yn bosibl, mae bocsys sydd wedi'u gosod yn allanol yn briodol; yn ddelfrydol fe ddylai'r bocsys hyn fod wedi'u gwneud o bren a choncrid neu bren a charreg yn hytrach na bocsys pren i gyd gan y byddant yn para'n hirach a bydd llai o waith cynnal a chadw i'w wneud.
- 8.4.4 Fe ddylai bocsys adar gael eu harchwilio'n flynyddol ym mis Hydref. Dylid gosod bocsys newydd yn lle'r rhai sydd wedi'i difrodi. Fe ddylai'r bocsys gael eu harchwilio a'u glanhau gyda dŵr cynnes cyn cael eu gosod yn ôl. Ni ddylid symud y bocsys ar unrhyw adeg arall.
- 8.4.5 Mae sawl cofnod o adar du'r llan o fewn 1km o'r safle; maent yn rywogaeth ymfudol sy'n teithio i'r DU i fridio ac mae eu niferoedd wedi gostwng yn ddifrifol, o bosib oherwydd y lleihad yn nifer y safleoedd bridio. Argymhellir bod o leiaf 4 o focsys adar gyda sawl rhan ynddynt yn cael eu hadeiladu neu bod brics i adar yn cael eu cynnwys o fewn adeilad deulawr yr ysgol iau fel y dengys yn Ffigwr 8.1. Mae enghreifftiau o focsys nythu ar gyfer adar du'r llan, sy'n gallu darparu ar gyfer sawl pâr sy'n bridio, yn cynnwys bocs dwbl Habi Sabi a bocs nythu Schwegler Rhif 17A, ac mae'r ddau ar gael o www.nhbs.com.
- 8.4.6 Dylid gosod y bocsys hyn o leiaf 5m o'r ddaear a dylid ei grwpio gyda'i gilydd (60 – 100cm ar wahân) gan fod adar du'r llan yn ffafrio nythu mewn nythfeydd; ni ddylai'r bocsys gael eu gosod ar waliau neu goed sy'n wynebu'r de gan y gall y bocsys fynd yn rhy gynnes, oni bai y defnyddir bocsys gwyn (fel yr argymhellir) fel nad ydynt yn amsugno gormod o wres.

Ysgol Gynradd Gymunedol Parc Borras: Gwerthusiad Ecologol Rhagarweiniol ac Asesiad Clwydo Rhagarweiniol

FFIGWR 8.1 CYNLLUN TIRLUNIO'R SAFLU

FFIGWR 8.2 LLINIARU A GWELLA'R SAFLE AR GYFER YSTLUMOD AC ADAR

8.5 Glaswelltir

8.5.1 Bydd ardaloedd o laswelltir gyda mwy o amrywiaeth o ran rhywogaethau, yn cynnwys blodau gwyllt, yn cael eu creu a'u rheoli'n briodol. Bydd hyn yn cynnwys lleiniau ar hyd gwrychoedd a ffiniau presennol, ardaloedd o fewn yr ardaloedd cadwraeth ar y safle i fabanod a phlant iau, cornel dde-ddwyrain y safle ac ardaloedd eraill o'r caeau chwarae nad ydynt yn cael eu defnyddio a byddwn hefyd yn hau hadau o dan ardaloedd o goed gyda chymysgedd o hadau sy'n gallu goddef cysgod. Bydd cynllun rheoli yn cael ei roi ar waith i gynnal amrywiaeth ac atal dirywiad i laswelltir garw.

8.6 Gwrychoedd

8.6.1 Bydd gwrychoedd newydd o rywogaethau brodorol yn cael eu creu ar hyd ffin ddwyreiniol y safle, ar hyd yr ardal MUGA newydd ar y ffin ag ardal gadwraeth y safle babanod ac ar hyd ochr orllewinol y ffin ogleddol. Bydd hyn yn gwella'r cysylltiad ar draws y safle ar gyfer amrywiaeth eang o rywogaethau, bydd yn cynyddu bioamrywiaeth ac yn darparu amrywiaeth ehangach o ffynonellau bwyd ar gyfer adar ac infertebratau. Mae Tabl 8.1 yn cynnwys awgrymiadau o rywogaethau gwahanol i'w defnyddio yn y gwrychoedd hyn. Nid ydym yn argymhell defnyddio onnen (*Fraxinus excelsior*) oherwydd y posibilrwydd o bresenoldeb glefyd coed onn.

8.6.2 Draenen wen yn bennaf yw'r gwrych presennol ar hyd y ffin ddeheuol ac mae llawer o fylchau mawr ynddo. Bydd y gwrych hwn yn cael ei wella drwy ychwanegu amrywiaeth o rywogaethau brodorol, i greu gwrych parhaus a fydd yn darparu gwell cysylltedd a gwell bioamrywiaeth o ran rhywogaethau.

8.6.3 Bydd y gwrych masarnen fach, o amgylch ardal gadwraeth y safle i blant iau, yn cael ei dynnu oddi yno er mwyn caniatáu ar gyfer yr estyniadau i'r ardal gadwraeth ac er mwyn caniatáu golau i'r safle.

8.7 Coed

8.7.1 Cynigir plannu coed newydd, yn lle'r coed gollwyd, ar draws y safle. Mae'r ardaloedd lle bydd coed newydd yn cael eu plannu yn cynnwys ar hyd ochr ddwyreiniol y cae chwarae ac ar hyd y llwybr newydd i gerddwyr sy'n mynd drwy ganol y caeau chwarae. Bydd coed yn cael eu plannu mewn ardaloedd lle bydd modd iddynt wella'r cysylltiad rhwng cynefinoedd, megis o fewn gwrychoedd ac ar hyd ffiniau. Dylai'r coed sy'n cael eu plannu gynnwys rhywogaethau brodorol a chyfeillgar i fywyd gwyllt. Mae rhywogaethau a awgrymir wedi'u cynnwys yn Nhabl 8.1 isod.

TABL 8.1 RHYWOGAETHAU GWRYCHOEDD A AWGRYMR. MAE’N BOSIB NA FYDD POB UN YN ADDAS AR SAFLE YSGOL, FE DDYLAI PENSAR TIRWEDD GREU CYNLLUN TIRWEDD

Enw Lladin	Enw Cyffredin
<i>Crataegus monogyna</i>	Draenen Wen
<i>Corylus avellana</i>	Cyll Cyffredin
<i>Acer campestre</i>	Masarnen Fach
<i>Rosa canina</i>	Rhosyn Gwyllt
<i>Cornaceae</i>	Cwytros
<i>Euonymus europaea</i>	Piswydden
<i>Viburnum opulus</i>	Gwifwrnwydden y Gors
<i>Viburnum lantana</i>	Gwifwrnwydden
<i>Sorbus torminalis</i>	Cerddinen Wyllt
<i>Sorbus aucuparia</i>	Criafolen
<i>Sorbus aria</i>	Cerddinen Wen
<i>Prunus avium</i>	Coeden Geirios Wyllt
<i>Prunus padus</i>	Coeden Geirios yr Adar
<i>Pyrus pyraeaster</i>	Coeden Ellyg Wyllt
<i>Prunus domestica</i>	Eirinen Dinbych
<i>Prunus domestica</i>	Eirinen Hir
<i>Ilex aquifolium</i>	Celyn

9.0 Cyfeiriadau a Ffynonellau Gwybodaeth

Ymddiriedolaeth Cadwraeth Ystlumod (2016). Bat Surveys for Professional Ecologists: Good Practice Guidelines, 3ydd Argraffiad. Ymddiriedolaeth Cadwraeth Ystlumod, Llundain.

JNCC (2010) *Handbook for Phase 1 Habitat Survey: a technique for environmental audit.* JNCC, Peterborough.

Oldham R.S., Keeble J., Swan M.J.S. & Jeffcote M. (2000). *Evaluating the suitability of habitat for the Great Crested Newt (Triturus cristatus).* Herpetological Journal 10(4), 143-155.

10.0 Atodiadau

Atodiad A: Rhestr o Rywogaethau Planhigion

(Nid yw'r rhestr hon yn gyflawn). Ni chanfuwyd rhywogaethau hynod brin neu warchodedig.

Glaswelltir Amwynder

Enw Cymraeg	Enw Gwyddonol
Meillionen	<i>Trifolium</i> sp.
Creulys Cyffredin	<i>Senecio vulgaris</i>
Crafanc Brân Ymlusgol	<i>Ranunculus repens</i>
Cenhinen Bedr	<i>Narcissus</i> sp.
Llygad y Dydd	<i>Bellis perennis</i>
Dant y Llew	<i>Taraxacum officinale</i> agg.
Peradyl	<i>Leontodon</i> sp.
Rhygwellt Lluosflwydd	<i>Lolium perenne</i>
Dail Llwynhidydd	<i>Plantago lanceolate</i>
Eirlys	<i>Galanthus</i> sp.
Marchysgallen	<i>Cirsium vulgare</i>
Mwsogl Tywyrch Gwrychog	<i>Rhynchosyris squarrosus</i>
Milddail	<i>Achillea millefolium</i>

Coed Gwasgaredig

Enw Cymraeg	Enw Gwyddonol
Onnen	<i>Fraxinus excelsior</i>
Bedwen	<i>Betula</i> sp.
Ceiriosen	<i>Prunus</i> sp.
Masarnen Fach	<i>Acer campestre</i>
Draenen Wen	<i>Crataegus monogyna</i>
Coeden Gyll	<i>Corylus avellane</i>
Coeden Afalau Bach Sur	<i>Malus</i> sp.
Derwen	<i>Quercus</i> sp.
Poplysen	<i>Populus</i> sp.
Cerddinen	<i>Sorbus aucuparia</i>
Ffynidwydden	<i>Pinus sylvestris</i>
Helygen	<i>Salix</i> sp.

Prysg

Enw Cymraeg	Enw Gwyddonol
Onn	<i>Fraxinus excelsior</i>
Mieri	<i>Rubus fruticosus</i>
Celyn	<i>Ilex aquifolium</i>
Dalan Poethion	<i>Urtica dioica</i>
Helyg	<i>Salix</i> sp.

Gwrych

Enw Cymraeg	Enw Gwyddonol
Draenen Wen	<i>Crataegus monogyna</i>
Masarnen Fach	<i>Acer campestre</i>
Celyn	<i>Ilex aquifolium</i>
Mieri	<i>Rubus fruticosus</i>

Atodiad B: Data Astudiaeth Ddesg: - Gweler y ddogfen sydd ynghlwm.